

DOPRINOS RELIGIOZNE KULTURE ODGOJU ZA NOVO EUROPSKO GRAĐANSTVO (političko gledište)

FERNANDO ÁLVAREZ DE MIRANDA Y TORRES

C/ Doctor Watsman, 14

4º Izda

28036 Madrid

Španjolska

Primljeno: 14. 4. 2004.

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 37.014.52/.53(4)

Sažetak

Autor je pravnik koji je kao pripadnik španjolskih kršćanskih demokrata nakon Drugoga svjetskog rata aktivno sudjelovao u nastojanjima španjolskih demokratskih snaga da se Španjolska i njeni stanovnici kao aktivni sudionici uključe u složeni proces stvaranja nove demokratske Europe. Kao izravni svjedok on opisuje nastojanja Španjolaca u domovini i inozemstvu za vrijeme Francova režima oko priključenja pokretu europskih integracija. Unatoč progonu, osudi na ograničeno kretanje i interniranju na otok Fuerteventura, nikada nije izgubio vjeru u demokraciju. Kao zastupnik Unije demokratskog centra 1977. postaje članom novoga demokratskog parlamenta, a uskoro i predsjednik španjolskoga Zastupničkoga doma koji donosi novi španjolski demokratski Ustav.

Autor podsjeća kako u Europi valja poraditi na očuvanju i promicanju kulturalnih i moralnih vrednota. U Europi koja se ujedinjuje, valja promicati i odgoj za vrednote. U skladu s društvenim naukom Crkve valja izgrađivati Europu solidarnosti, što bi, govoreći jezikom evanđelja, bila gradnja »kuće na stijeni«.

Ključne riječi: religiozna kultura, odgoj za europsko državljanstvo, odgoj za vrednote, stvaranje nove Europe

1. EUROPSKI EUROPEIZAM, ETIČKI SIMBOL I POLITIKA NAPRETKA

Za Španjolca koji je sklon izgradnji Europske Unije¹, govoriti o vrednotama europskog građanstva neodvojivo je od stajališta koje su prema Europi prihvatili naši najbolji intelektualci i političari; tu oni vide stožer vrednota napretka, posebice nakon našeg odlaska iz američkih zemalja na kraju 19. st. Taj je trenutak bio početak procesa izolacije koji nam je priječio pristup modernizaciji i industrijskom razvoju Europe. S druge strane, to je trenutak kada »europeizam« i »progresizam« postaju sinonimi, u vrijeme pokreta za europsko ujedinjenje nakon Drugoga svjetskog rata, kad mi proživljavamo drugo razdoblje svoje izolacije za Francova režima.

Kao svjedok europske integracije španjolskog europeizma, želio bih prije svega podsjetiti na povijest toga pokreta, ne samo zato što je on malo poznat izvan naših granica, nego posebno zato što ta povijest jasno pokazuje kako je europeistički proces prije svega moralno zračenje koje se očituje polazeći od etičke perspektive koja ima prije društveno i političko značenje prije negoli svekoliko ekonomsko i komercijalno.

Za Španjolce koji su se od pedesetih godina oduševljavali projektom Europske Unije (što je pretpostavljalo ne samo izazov režimu koji je tada bio na vlasti, diktaturi generala Franca, nego i istinsku utopiju kratkoročno i srednjoročno), jedinstvo

¹ Odsada nadalje umjesto ovoga izraza upotrebljavat ću izraz *europeist*.

europskih naroda bilo je uvijek moralni oslonac i uzor, jer je davalo identitet bitnim vrednotama slobode, demokracije, izlaska iz izolacije; bitna načela onoga što je etičko, političko i društveno.

Španjolci su surađivali u procesu europske izgradnje od prvoga trenutka; za nas je to bio istinski mit koji se nije mogao svesti na interese i na geopolitičku, ekonomsku ili kulturalnu strategiju. Već na kongresu u Haagu (1948), istinskom embriju europskog ujedinjenja, sudjelovao je potajno ili kao izbjeglica i poneki Španjolac, kao npr. intelektualac Salvador de Madariaga. Više njih htjelo je sudjelovati, ali ih je Francov režim spriječio pomoću trećih zemalja (npr. Salazarovoga Portugala, koji je zabranio sudjelovanje demokršćanina Gil-Roblesa, koji je izbjegao u susjednu zemlju). Najjasniji dokaz snage španjolskoga europeizma – prirodni i spontani osjećaj – i glavni plod kongresa u Haagu bilo je rađanje europskoga pokreta, organizacije koja se potajno ukorijenila među Španjalcima od prvoga trenutka tako da je već 1949. ustanovljen Federalni španjolski savjet europskoga pokreta. U njemu su bile glavne političke i sindikalne stranke u egzilu ili one koje su potajno djelovale u zemlji. Dok u ostalom dijelu Europe nakon Drugoga svjetskog rata nastaje obris Europske ekonomske zajednice, posvuda u Španjolskoj javljaju se razne inicijative u obliku proučavanja ili analize: one promiču stajalište koje je suprotno državnome. To je dovelo do toga da je Europa za Španjolce imala simboličku vrijednost: pedesetih i šezdesetih godina pojam Europske unije služio je kao obavezan oslonac onih koji su prihvaćali demokratske i slobodarske vrednote i onih koji su ih odbacivali.

Umnažanje europskih studijskih centara i njihovih radova izazvalo je i ponešto popustljivosti unutar nekih službenih struktura; razvija se poneka djelatnost koja je bila sklona Europskoj uniji. Ohrabruju ih i

neka vladina tijela, kao što je *Centar za dokumentaciju i informacije* koji na jednome od svojih međunarodnih kongresa brani ideju ujedinjene Europe i zajedničkih ekonomskih i monetarnih organizacija. S druge strane, u smjeru europeizma (prema Europskom pokretu), u Španjolskoj se 1954. utemeljuje Španjolska udruga za europsku suradnju, koja je nastala pod zaštitom katoličke propagande. U okrilju te udruge počeli smo pristupati demokratskoj Europi. Bilo je to naše čvrsto uporište za izlazak iz zagušljive političke učmalosti Francovoga režima. Izbliza smo slijedili napredak i nazađovanje nadnacionalne borbe koja se pojačavala s gaullističkom tezom »Europe narodâ«.

5. srpnja 1959., prigodom ulaska Španjolske u Europsku zajednicu za ekonomsku suradnju, naša Udruga je donijela federalističku deklaraciju koja je imala širok odjek. Tražila je političku homogenost naroda koji tvore Europsku Uniju, na sljedećim zajedničkim temeljima: poštivanje pravne države, demokratskih sloboda sadržanih u Europskoj povelji o ljudskim pravima te društvenu i ekonomsku hijerarhizaciju u raspodjeli materijalnih dobara utemeljenu na dostojanstvu rada. U toj deklaraciji bilo je predloženo i prihvaćanje inicijativa za djelotvornu pomoć slabo razvijenim zemljama, u ime pravednijega i solidarnijega međunarodnog poretka. Zahvaljujući španjolskoj Udruzi za europsku suradnju uspjeli smo u Španjolskoj objaviti Europsku povelju o ljudskim pravima. Jednako smo tako uspjeli tijekom 1959/60. godine dovesti u Madrid poznate članove Vijeća Europe, npr. suca Suda Europske zajednice, direktora Europskog centra za kulturu i predsjednika Uprave Europske zajednice za ugljen i čelik.

Nakon što sam 1959. sudjelovao u proslavi desete obljetnice utemeljenja Vijeća Europe i ustanovljivanja Suda za ljudska prava, u Španjolskoj sam surađivao u orga-

niziranju akcija u odlučnoj obrani demokratskog režima, što je bio neophodan uvjet za uključivanje bilo koje države u Europsku uniju. Neki su pothvati bili zabranjeni, a drugi prihvaćeni u napetoj igri s vlastima koje su na nas gledale prijekim okom, ali se ipak nisu odlučile da nas zabrane. Bilo je sve više susreta s Vijećem Europe kako bi ih se obavijestilo o političkoj situaciji u Španjolskoj. Bili su to opasni sastanci kad se ima u vidu da smo mi stalno boravili u Španjolskoj a da naši sugovornici nisu bili previše odmjereni.

9. veljače 1962. bio je važan datum naše povijesti: španjolska vlada pismeno je od predsjednika Vijeća Europske zajednice – isključivo iz ekonomskih pobuda – zatražila početak pregovora o eventualnom povremenom udruživanju da bi se, jednoga dana, došlo do potpunog uključivanja u Europsko zajedničko tržište. Budući da je Birkelbachova informacija, koja je u Europskom parlamentu bila odobrena nekoliko dana prije toga, spominjala kao nužno »demokratsko prihvaćanje« pristupa Europskoj zajednici, naša je Udruga objavila deklaraciju u kojoj je izrazila »usrdnu želju da zamolba španjolske vlade Europskoj ekonomskoj zajednici bude prva u nizu mjera koje će, smještajući Španjolsku u ideološku orijentaciju zapadnoga svijeta, ustanoviti nužno prilagođivanje naše politike i naše ekonomije načelima na kojima će se temeljiti Europa u skoroj budućnosti«.

S druge strane, kako bi se sučelio sa španjolskom situacijom, španjolski federalni savjet europskog pokreta u izbjeglištvu suglasio se sa španjolskom Udrugom za europsku suradnju na zajedničkom sastanku malo prije političkog kongresa Europskog pokreta da valja raspravljati o demokratizaciji europskih institucije i o stvaranju političke zajednice koja će biti sposobna stvarno potaknuti stvaranje Sjedinjenih Europskih Država. Na tom susretu sastali smo se

proeuropski Španjolci u izbjeglištvu i proeuropski Španjolci iz Španjolske, nadilazeći obostranu suzdržanost. Taj se susret dogodio za vrijeme Münchenskog kongresa. Režimska propaganda nazvat će taj sastanak »Münchenska spletk«.

Prema španjolskom povjesničaru Javieru Tusellu, taj je susret bio »najznačajniji i očito najjavniji događaj u životu demokratske oporbe od pedesetih godina. Susret je ujedno prouzročio takav šok da ga se može smatrati odlučujućim u novoj fazi njezine povijesti«. Salvador de Madariaga, jedan od sudionika, tada je rekao: »Uvjeravam vas da će u povijesti Španjolske, Münchenski kongres biti jedinstven i slavan dan. Građanski rat koji je u Španjolskoj započeo 18. srpnja 1936. i koji je režim umjetno produžio pomoću cenzure, monopola na tisak, radio, pobjedničkih mimohoda... taj je građanski rat završen prekjuečer, 6. lipnja 1962. Ono što je sigurno jest da je to bio prvi susret španjolskih europeista u izbjeglištvu i onih iz zemlje. On će označiti početak etape suprotstavljanja Francovom režimu koje će od toga dana imati nove perspektive, bit će to prvi korak prema ujedinjenju svih demokratskih snaga.

Nakon našeg povratka u Španjolsku, Francova policija nas je dočekala u zračnoj luci Barajas. Prisilila nas je da se odlučimo između povratka u inozemstvo ili zatočeništva budući da više nije bilo slobode u biranju mjesta boravišta. Odlučio sam ostati i bio sam odveden u zatvor Opće uprave Službe sigurnosti. Redarstvenici koji su tamo bili u službi bili su naviknuti na postupak prema zločincima i tu nije bilo nikakve iznimke. Te noći, u zatvorskoj ćeliji u kojoj se kroz mali prozor mogla čuti buka noćnoga života kraj Puerta del Sol, mnogo sam razmišljao o tome što je značilo moje prisustvo na tome mjestu, koji je bio razlog za to a koje posljedice... Nikada dotada nisam tako jasno shvaćao što znači usamljenost po-

litičkoga života i, znajući da će borba biti teška, zakleo sam se samome sebi da ću sačuvati postojan duh i ostati otvoren za nadu.

Sutradan se mala skupina sudionika »Münchenske spletke« (većina ih je u međuvremenu već umrla) ukrcala u zrakoplov za Las Palmas. Tijekom leta nastojao sam smiriti svoju obitelj napisavši im pismo, umirujući istovremeno i redarstvenika koji me je pratio, jer je njemu to bio prvi let zrakoplovom. Dok su neki bili prognani na otok Fuerteventura ili na neki drugi od Kanarskih otoka – Hierro, Gomera i Lanzarote, koji tada još nisu bili doživjeli danas poznati turistički razvoj, Francov je režim provodio snažne represije i odlučnu ksenofobičnu borbu. Dugo smo u španjolskim novinama bili predmet izrugivanja i okrutnih uvreda. Bilo je premalo onih koji bi nas branili.

Nikad neću zaboraviti dolazak u puštinsku i osamljenu Fuerteventuru, kao i tjeskobu koju sam osjećao zbog nedavnog lišavanja slobode. Što mi tamo radimo, tako daleko od naših obitelji i od našega okruženja? Osjećao sam potrebu da pobjegnem iz te apsurdne situacije koju, očito je, nisam tražio! Otočani su nas primili i prihvatili tako prirodno da smo osjetili potrebu da im se na neki način odužimo. Nastojali smo naučiti čitati i pisati domorodačkim jezikom i izmjenjivali smo se kako ne bismo razočarali skupinu djece i odraslih koji su dolazili svakoga dana. S druge strane imali teške i gorke trenutke koje smo nadvladavali zahvaljujući drugarstvu koje je od nas stvorilo duboko solidarnu skupinu. Bio je očit jedino moj jasan stav: vjera u demokraciju. Sigurna je bila samo politička putanja koja se toga trenutka ocrtavala; bojažljivi ali jasni pomaci koje su mnogi započinjali za drugačiju Španjolsku; moje čvrsto proeuropsko uvjerenje; želja za snažnom Španjolskom i pojam domovine koji je bio tako različit od stavova zadržtog i okrutnog otočkog zapovjednika

koji nam je jedne noći prijetio pištoljem jer smo mi bili »zatočnici«.

Nakon teških godina oporbe došle su godine političke tranzicije u Španjolskoj koje sam proživio kao demokršćanin. Kao predsjednik Zastupničkoga doma, koji je načinio i odobrio današnji španjolski Ustav, sudjelovao sam u radu parlamentarne skupštine Vijeća Europe, u nastojanju delegacije – zajedno s glavnim španjolskim političkim prvacima – na poticanju našega ulaska u Vijeće. Pred strasbourškim Parlamentom 11. listopada 1977., dok je za vrijeme zasjedanja predsjednik Parlamenta govorio o povijesti, bio sam potresen sjećanjem na dug put koji je prijeđen do toga svečanog trenutka i na našu čvrstu želju da vidimo kako stvarnost postaje drevna težnja svih španjolskih demokrata, težnja koju su prihvatili Zastupnički dom i Senat kad su donijeli jednoglasnu odluku da će osigurati izvršavanje obveza čije ispunjenje traži Vijeće Europe. Na kraju sam izrazio naše uvjerenje da ćemo u kratko vrijeme moći prijeći etape koje su potrebne za naš ulazak ne čekajući da Ustav bude odobren. Predsjednik skupštine, nakon žive rasprave i jednoglasne odluke svih parlamentaraca Vijeća Europe, završio je govoreći: »Vrata Vijeća Europe odsada su otvorena za Španjolsku, ali to nisu vrata za poslugu, to su vrata za počasni ulazak. Tako će pristup demokratske Španjolske Vijeću Europe kao izraz njezina poštivanja Europske povelje o ljudskim pravima značiti konačno napuštanje frankističkog režima.« Te sam večeri, gledajući oko sebe, opazio da smo mi okupljeni u španjolskom veleposlanstvu bili praktički svi oni iz »Münchenske spletke«, svi koji su otvorili put.

Nakon što sam prestao biti predsjednikom španjolskog federalnog vijeća Europskog pokreta, od 1978. do 1986. bio sam svjedok kako je Europski pokret u Španjolskoj, a s njime i čitava lepeza ideologija koje

su ga sačinjavale, surađivao u toj plemenitoj utopiji: ući u Europu naroda bez nacionalističkog egoizma, slobodnu, pluralističku i udruženu, Europu koja poštiva vrednote demokracije i koja ljudskoj zajednici može donijeti istinsko jamstvo solidarnosti i pravde. Htio sam, na temelju svojeg osobnog svjedočenja, ispričati povijest španjolskog uključivanja u Europu, jer ono što je privuklo španjolski puk na taj put prema Europi i prema demokraciji jest ono isto što je potaknulo očeve Europe da započnu ujedinjavanje koje danas poznajemo: to nije put, nego zajednička škola vrednota i slobode.

2. VREDNOTE EUROPSKE IZGRADNJE

Stvaranje Europske zajednice za ugljen i čelik (CECA), nedugo nakon Drugoga svjetskog rata, imalo je zadaću da se udruži proizvodnja i tržište onih sirovina koje su u tom trenutku bile temeljne za energetski i industrijski razvoj. Nije međutim bila riječ o sklapanju »ekonomskoga posla«; zapravo se, koristeći taj razvoj, životnost i ekonomske prednosti, tražila uzajamna povezanost proizvodnje koja će onemogućiti bilo kakav oblik rata između Francuske, Njemačke i drugih zemalja koje su se mogle ujediniti. U lipnju 1950. Konrad Adenauer izjavio je pred Bundestagom: »Važnost ovoga projekta je prije svega politička, ne ekonomska.« Bila je riječ, rekao je Robert Schumann, francuski ministar vanjskih poslova, u izjavi 9. svibnja 1950. u Parizu, »o kvascu dublje zajednice među zemljama koje su dugo bile suprotstavljene krvavim podjelama«. Prema toj izjavi, koja je temeljna za razumijevanje »duha« utemeljitelja nove suvremene Europe, jedinstvo koje je valjalo promicati nije bilo jedinstvo zatvoreno u uski okvir europskih interesa, niti u njezine plemenite nakane postojanog i dugotrajnog unutarnjeg pomirenja. Radi-

lo se o naporu obitelji bratskih naroda koji se nisu zatvorili u same sebe, nego su se otvorili sveopćem poslanju: Europa želi svoje jedinstvo kako bi zatim doprinijela jedinstvu sveukupne ljudske obitelji.

Svi europeistički pokreti – od kojih su mnogi potekli od samih utemeljitelja Europe, najznakovitijih kulturalnih ustanova koje su uvijek podupirale proces stvaranja Unije, raznih Crkava, napose ustanove kao što je Komisija Europskih biskupskih konferencija (COMECE) – postojano su branili nastojanje da se od Unije ne načini samo zajedničko tržište, a niti samo zajednički prostor društvene, radničke i ekonomske politike, ili pravi »polis« u kojemu građani dijele ista prava i dužnosti... nego i da se izgradi kulturalna i moralna Europa, prepoznatljiva po svojim postignutim i obranjenim vrednotama. Zahvaljujući vrhunskim tijelima Komisije i Europskom savjetu, mnoge od tih ustanova su tijekom desetljeća podsjećale političke vođe na važnost te perspektive, kad god su se javljali problemi u procesu izgradnje Unije. Tako su na savjetovanju u Laekenu krajem 1991. europski biskupi podsjetili na to da je središte europskoga projekta ljudska osoba te da pred zanimanjem za tržište i za ekonomski uspjeh svake zemlje valja dati prednost stvaranju zajedništva vrednota koje obećavaju obostrano poštivanje, pravdu i solidarnost; vrednota bez kojih će se Uniju uvijek promatrati sa sve više skepticizma i udaljavanja.

Prva zadaća Europske unije, prema čl. 3. glave I. nacrtu novoga europskog Ustava, jest »promicanje mira, njegovih vrednota i blagostanja njezinih naroda«. U čl. 2. nacrt Ustava utvrđuje ono što se može smatrati »vrednotama Unije«. Taj članak kaže:

»Unija se temelji na vrednotama poštivanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, države prava i poštivanja ljudskih prava. Te su vrednote

zajedničke državama članicama u društvu koje je obilježeno pluralizmom, tolerancijom, pravdom, solidarnošću i nediskriminacijom.»

Riječ je o prilično širokom popisu vrednota koje je moguće podijeliti u dvije skupine: s jedne strane se nalaze vrednote koje trebaju biti temelj društvenoga i političkoga života, zakonodavstva i sredstava društvenoga sudjelovanja; s druge su strane vrednote koje su obilježja tih istih društava, građana koji imaju zajednička kulturalna obilježja. Tu postoje vrednote koje nadahnjuju i vrednote koje se primjenjuju. I jedne i druge su snažno vezane uz odgoj europske društvene zajednice, kao uz odgojne procese u školovanju na raznim razinama koje države članice Unije moraju promicati i jamčiti svim svojim građanima.

Prije nego se pozabavimo izazovima odgoja za vrednote u Europi, dobro bi bilo malo razmisliti o tim istim vrednotama:

- Očito je da su pluralizam, tolerancija, pravda, solidarnost, nediskriminacija obilježja europskoga društva. Društveni vođe to ističu, intelektualci također, a političari brane te ideje u svojim programima. I društvena većina to potvrđuje braneci te ideje u javnosti. To je važno, jer se, na nesreću, to ne može reći za druga zajednička područja kulturnog identiteta na drugim kontinentima. To ne znači da su u Europi te vrednote neprekidno prisutne, da nisu podvrgnute moralnim krizama tih društava, sukobima s ideološki organiziranim skupinama ili da se ne zanemaruju u svakodnevnom upravljanju društvom. Te vrednote valja proučavati i braniti počevši od kulturalnih i kozmogonijskih razloga i parametara koji im se neće protiviti u svojem korijenu. Stoga ih

valja naučiti i prihvatiti prema raznim odgojnim mjestima osobnog dozrijevanja i društvene integracije, napose u obitelji i u školi.

- Isto bismo mogli reći i za »primijenjene vrednote« (poštivanje ljudskoga dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, pravne države i poštivanja ljudskih prava): one u odgojnom projektu predstavljaju građansko-društvenu formaciju čije bi izostavljanje – neovisno o njihovom samostalnom ili transverzalnom razvoju u osnovnom i višem odgojnom programu – bilo teška pogreška ako bi netko težio prema cjelovitoj formaciji, a ne samo prema jednostavnoj pouci. U odgoju su posebno važne one vrednote koje se odnose na vanjski poziv Europske unije i na njezino poslanje u svijetu. One su savršeno opisane u zadaći br. 4 nacрта Ustava Unije: »U svojim odnosima s ostatkom svijeta, Unija će potvrđivati i promicati svoje vrednote i svoje interese. Ona će pridonositi miru, sigurnosti, trajnom razvoju planeta, solidarnosti i obostranom poštivanju među narodima, slobodnoj i pravednoj trgovini, iskorjenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, napose prava djeteta, strogoj primjeni i razvoju međunarodnoga prava i, posebice, poštivanju načela Povelje Ujedinjenih naroda.«

3. KRŠĆANSKI ODGOJ I VREDNOTE EUROPSKE IZGRADNJE

Nadahnjujuće vrednote i primijenjene vrednote koje su nabrojene u nacrtu europskoga Ustava ne samo da se podudaraju s kršćanskom socijalnom misli, nego u njoj nalaze i veliki razvoj, i u svojim korijenima i u perspektivama. Ta je misao sistematizirana i aktualizirana u bogatom suvreme-

nom društvenom nauku Crkve, od enciklike *Pacem in terris* Ivana XXIII pa sve do širokog europskog nauka Ivana Pavla II. Ta velika baština predstavlja istinsko blago katoličkoga odgoja, napose u vrstama konfesionalne religiozne formacije koju katolički roditelji slobodno izabiru za svoju djecu, i može ga staviti na raspolaganje novim naraštajima Europe kako bi se vrednote Unije neposredno identificirale s moralnim i religioznim kriterijima prema kojima će se veliki dio pučanstva formirati. Svi naponi poduzeti za primjenu tih duboko kršćanskih vrednota na školske programe, za njihovo izravno upućivanje na duboke motivacije, koje je Europska unija službeno prihvatila – kao temelje i značajnije svoga postojanja – dostojni su zahvalnosti i odobravanja.

Osim toga, osim velikog doprinosa odgoja budućih europskih naraštaja za vrednote, postoji izazov sudjelovanja religioznog odgoja u formaciji za vrednote europskog građanstva; ono će morati voditi računa o doprinosu kršćanstva europskom identitetu kao i njegovoj budućnosti, koliko po svojim teoretskim vidovima toliko po vidovima svojega društvenog angažiranja.

S obzirom na nacrt europskoga Ustava i njegovo upućivanje na kršćanske korijene svatko (branitelj i onaj koji se tomu suprotstavlja) je u opasnosti da od toga načini pitanje riječi, dok to u konačnici mora biti razriješeno počevši od objektivnog čitanja povijesti lišenog ideologiziranja. To se odnosi prije svega na način tumačenja značenja, svrhe i uzroka... ne samo ustavnoga teksta nego i Europske unije kao takve. Prihvatiti ili odbiti evanđeosko nadahnuće identiteta i europskoga poslanja, znači izabrati: ili politički snažnu i ekonomski konkurentnu Europu, čiji razlog postojanja jest sve veće bogaćenje i sve veća težina u svijetu, ili Europu koja je, po većem poli-

tičkom, ekonomskom i društvenom jedinstvu, više pacificirana i koja pomiruje. To će postati sjeme većega, univerzalnoga bratstva među narodima i sjeme nužne svjetske epidemije, a to je solidarnost.

Talijanka Chiara Lubich, utemeljiteljica Pokreta fokolarina, rekla je prije nekoliko mjeseci u Madridu: »S vremenom će se shvatiti da se Europa prostire od Atlantika od Urala. Sve to zahvaljujući prodroru kršćanstva koje je među narodima *zemljopisne* Europe širilo religiozna načela koja su zatim, mijenjajući se u građanska, društvena i politička načela, izgradila kulturnu Europu. Sve se to dogodilo bez gušenja različitih identiteta građana i nacija koji su se s vremenom oblikovali. U svakom povijesnom razdoblju nalazimo istu situaciju: ono za što se u jednom trenutku vjerovalo da je Europa, pokazalo se premalenim. Tako smo se našli s nečime s čime valja računati; to je izazov za Europu koja je tako mijenjala sebe, ali i druge. Na taj način Europa je svaki put išla sve više prema samoj sebi, prema punoj zrelosti kršćanskoga sjemena. Europa se više ne izražava kao u srednjovjekovnom *kršćanstvu*, nego dublje, kroz sveopće bratstvo, koje uključuje različite ljude i narode. To sveopće bratstvo, koje stvara jedinstvo čuvajući razlike – poziv Europe – još je na putu. Ratovi, totalitarni režimi, nepravde, sve je to ostavilo otvorene rane koje valja izliječiti. Da bismo bili istinski Europljani, prošlost moramo promatrati puni samilosti, priznajući povijest svoje nacije i povijest druge nacije, priznajući da je ono što smo mi danas plod zajedničkih napora, koje moramo u potpunosti i svjesno prihvatiti. Europa koja živi svoj poziv na bratstvo i to posvjedočuje, mora ga kasnije uputiti cijelom svijetu.«

Ta Europa solidarnosti, otvorena potrebama svijeta, uzor demokratskog razvoja kulturalnog i religijskog sudjelovanja i

tolerancije, promicateljica mira pomoću razvoja međunarodnih odnosa, jest Europa koja diše kršćanski jer diše po evanđeoskim vrednotama, bilo to ili ne bilo izričito izraženo u njezinu Ustavu. Logika međutim zahtijeva – prema profesoru Weileru, sjevernoameričkom pravovjernom židovu, stručnjaku za ustavno pravo – da se Europa u svojoj *Magna carti* ne odrekne priznavanja svoga kulturnog identiteta koji je zajednički s jasnim upućivanjem na kršćanstvo, razumijevajući samu sebe kao »Europu koja potpuno jednako poštuje sve svoje građane: vjernike i laike, kršćane i nekršćane. Europu koja, istoga trenutka kad slavi plemenitu baštinu prosvjetiteljstva, napušta svoju kristofobičnost. Europu koja niti se boji niti ustručava priznati kršćanstvo jednim od središnjih elemenata razvoja svoje vlastite uljudbe.«

Započeo sam ovu konferenciju preporučavajući svoje iskustvo borca za izgradnju Europe, braneci identitet europskog pro-

jekta kao otvoreni identitet koji se temelji na njezinim konstitutivnim vrednotama i na budućnosti. Pokazao sam kako te vrednote moraju osobno naučiti razni europski naraštaji, kako bi one bile istinski prihvaćene, kako bi bile dio njihovoga osobnoga iskustva i njihovih društvenih ideja. To je iskustvo svih onih koji mogu reći, bez oholosti ali i bez lažnoga stida, da smo doprinijeli izgradnji Europske unije, građevine koja nikad nije dovršena i uvijek je u pokretu. To nam iskustvo pomaže da shvatimo kako bi bez vrednota i bez motivacija tih vrednota, sve bilo uzaludno, jer, kao što kaže evanđeoska prisposodba, ničemu ne služi izgraditi kuću na pijesku, izloženu vjetrovima i olujama. Valja graditi na stijeni, na čvrstoj stijeni naučenih i prihvaćenih uvjerenja, uključujući i snažna uvjerenja ukorijenjena u vjeri. Ta vjera može pokazati, pa i naložiti određene vrednote. No da bi drugi upoznali naš identitet, valja nam prvo upoznati same sebe.